

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 94(477.6=12)“178/191”

Б. В. Слющинський

МОРАЛЬ ТА РЕЛІГІЯ ЯК ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СТРУКТУРИЗАЦІЮ МАСОВОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ СУЧАСНОГО ПРИАЗОВ'Я

У статті досліджуються впливи етнокультур та етноконфесій регіону на формування ціннісних орієнтацій та настанов населення сучасного українського Приазов'я. Вже починаючи із XVIII ст. цей регіон став досить активно заселятись. На південному заході Маріупольського повіту поряд з грецькими селами з'явилися болгарські. У Приазов'ї поселилися грузини, які розмовляли татарською мовою. Компактні поселення мали албанці, дисперсно були розселені в регіоні чехи, білоруси, цигани, поляки, згодом німці. Серед іноземних колоністів були і євреї. У всіх у них були свої віросповідання, мова та традиції, що не могло не вплинути на структуризацію масової свідомості сучасного населення.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, етнокультура, етноконфесія, національні культури, структуризація масової свідомості.

DOI 10.34079/2226-2849-2019-9-18-99-107

Мораль та релігія речі взаємопов'язані, адже рівень моралі залежить і від віросповідання людини і від її ціннісних орієнтацій, які людина отримує від своїх батьків, соціального оточення, ладу даної країни, географічного розташування, впливу країн-сусідів та багатьох інших чинників. Саме ці чинники не тільки формують людину, але й впливають на її світогляд та світогляд її оточення, що не може не впливати на структуризацію масової свідомості будь-якої спільноти, а отже і населення сучасного Приазов'я. Сучасність завжди починається з минулого, як кажуть, «... хочеш пізнати себе – спробуй знайти свій початок». Тому спробуємо розглянути в історичному порядку ті чинники, які вплинули на сучасне українське Приазов'я.

Отже мета статті полягає у визначенні чинників, що вплинули на структуризацію масової свідомості населення даного регіону, адже від структуризації масової свідомості населення залежить її сучасне і майбутнє.

Розглядаючи ціннісні орієнтації та настанови спільнот, не можна не враховувати етнокультуру і етноконфесійні впливи. У досліджуваному регіоні, а саме українському Приазов'ї, крім православ'я, католицизму, ісламу та ін., значну роль відіграли старообрядці (є вони і сьогодні). На території Донецької обл. старообрядцями з Курської, Могильовської та Воронізької губерній було засновано поселення Ольховатка (1720 р.). За даними Всеросійського перепису 1897 р. у Слов'яносербському, Маріупольському та Бахмутському повітах налічувалося 7370 душ старообрядців [1, с. 287–288]. На початок ХХ ст. із 3 тис. населення Ольховки 2614 осіб було старовірами. Крім цього, на території Катеринославської губернії дисперсно проживали представники інших старообрядницьких течій та течій православного толку – безпопівці (у 2-х селищах Маріупольського повіту їх мешкало 28), духовні християни (духобори, молокани, новоізраїльтяни) [2, с. 213–239]. Враховуючи й те, що регіон українського Приазов'я ще й багатонаціональний, що також впливає на формування

ціннісних орієнтацій та настанов, а ще й те, що Україна отримала Томос, на що дуже активно прореагувала УПЦ Київського патріархату та РПЦ, то порушена проблематика є досить актуальною. Адже, поєднання етнокультур та етноконфесій створює особливі ціннісні орієнтації та настанови спільноти, які регулюють соціальні відносини у суспільстві, визначаючи їх загальну спрямованість та поведінку.

Спробуємо дослідити чинники, що вплинули на формування ціннісних орієнтацій та настанов населення сучасного українського Приазов'я. Для цього:

1. дослідимо етнонаціональний та етноконфесійний склад населення українського Приазов'я в історичному аспекті;

2. виявимо зразки взаємодії людей різних національностей та віросповідань у сучасному українському Приазов'ї, що впливають на формування ціннісних орієнтацій та настанов населення регіону.

Слід зазначити, що дану проблему досліджувало багато відомих вчених, як зарубіжних, так і вітчизняних. Серед них М. Араджіоні, Д. Багалеї, Ю. Габермас, А. Гедьо, А. Дингес, Ю. Іванова, Р. Інглехарт, Г. Клепалова, В. Наумко, М. Наумова, І. Пономарьова, А. Ручка, Я. Шашкевич, та ін. Вони вивчали як історію заселення регіону, так і специфіку формування етнонаціональних та етноконфесійних відносин, доводячи, що даний регіон формує досить складний соціокультурний простір, що відбивається на всьому: від буттєвісних відносин до професійної орієнтації, від ціннісних орієнтацій і настанов та соціокультурних практик до управлінської культури.

Досліджуючи історію регіону, потрібно зазначити, що з XVIII ст. цей край почав досить активно заселятись. На південному заході Маріупольського повіту поряд з грецькими селами з'явилися болгарські. Всього до Приазов'я з Буджаку переселилося до 30 тис. болгар, якими тут було засновано 38 поселень [3, с. 21–23]. У Приазов'ї поселилися грузини, які розмовляли татарською мовою [4, с. 29]. Вони заснували в Маріупольському повіті с. Георгіївку (Гнатівна). Компактні поселення мали албанці (вихідці з с. Каракурт (Жовтневе) у Південній Бессарабії) [5, с. 36]. Дисперсно були розселені в регіоні чехи, білоруси, цигани, поляки. Серед іноземних колоністів були і євреї. Характерним для єврейської громади було збереження релігійних традицій та приписів, спроби організувати національну освіту, аматорські мистецькі центри, будівництво культових споруд тощо.

Стосовно німців, то в Маріупольському повіті було 17 німецьких колоній. У релігійному плані німецькі переселенці неоднорідні: серед них були лютерани (на 1897 р. в Маріупольському повіті з 19104 осіб, що говорили німецькою мовою, 11720 були лютерани [6, с. 77], а також католики, кальвіністи, меноніти (сьогодні менонітів немає). Однак, слід зауважити, що не всі меноніти були етнічними німцями: серед них були й флананці, й фризи, й нижні саксонці. Також слід зауважити, що у 50–60-х роках XIX ст. у німецьких колоніях поміж менонітських, кальвіністських, лютеранських громад під впливом європейського пієтизму виникають так звані братства штундер, які сприяли виникненню українського штундизму. У 60-х рр. XIX ст. під впливом проповідей західних місіонерів серед менонітів й штундистів, а також серед представників інших конфесій починає поширюватися баптизм. У 60–70-х рр. баптистський рух виходить за межі німецьких поселень, починає формуватися українсько-російський баптизм. Крім цього, німецькі поселення стали базою для поширення на південноукраїнських землях наприкінці 80-х рр. XIX ст. адвентизму [7, с. 240–262].

Численну групу населення українського Приазов'я склали татари кримські та поволзькі. Більшість татар належало до мусульманського віросповідання. Відомо, що на Донеччині на початку XX ст. існувало дві мечеті (у Макіївці та у Луганську) і кілька

молитовних будинків у робітничих селах. Кількість мусульман за даними Довідкової книги Катеринославської єпархії [8], мешкало 1272 мусульманина.

З відміною кріпацтва у 1861 р. відбувається черговий етап землеробської колонізації українського Приазов'я вихідцями як з українських, так і з російських губерній. Слід відмітити масовий прилив населення з російських регіонів, викликаний індустріалізацією Приазов'я, що значною мірою змінило етнокультурну картину регіону. Крім того, масове переселення стало початком ліквідації побутової ізоляції окремих етнічних груп (мовної, психологічної, конфесійної, соціально-економічної), що прискорило процеси міжкультурного обміну, вплинуло на зміни у ціннісних орієнтаціях та настановах. Ці процеси ще більше посилювалися у радянську добу, коли внаслідок так званих оргнаборів у промислові центри індустріального Приазов'я, переселялися представники різних народів, перш за все, росіяни. Це можна вважати початком періоду асиміляції та гібридизації.

Характерно, що «індустріальні» переселенці із самого початку селилися розпорошено, що в умовах форсованої індустріалізації, швидкого зростання кількості робітників та міського способу життя прискорювало їхню асиміляцію та гібридизацію, а значить – втрату національних ознак. У ряді випадків єдиним, що сприяло збереженню національної самосвідомості, була релігія, аматорські колективи, певні періодичні видання, але процеси атеїзації населення, ліквідація періодичних видань, що виходили національною мовою (арешт і розстріл редакторів), закриття, наприклад, грецького театру та арешт його учасників, що відбувалися у радянські часи, негативно вплинули й на цей фактор. Все це позначалося на формуванні ціннісних орієнтацій та настанов населення українського Приазов'я, бо в них вселявся з одного боку переляк, а з іншого – утруднений пошук своєї ідентичності. Адже відразу ж після отримання Україною незалежності, почався процес повернення своєї національності (греки, євреї) і масове створення етнонаціональних об'єднань. Як показали результати глибинного інтерв'ю, на перше місце вони ставили збереження своєї національної культури.

Звичайно, економічні, соціальні та політичні процеси формували «нову» людину з її сучасними ціннісними орієнтаціями та настановами. Відбувається деяка втрата духовності. Релігія відходить на другий план, хоча кількість культових споруд збільшується. Сьогоднішнє молоде покоління найголовнішим вважає матеріальне. Відбувається, так би мовити «матеріалізація» у розумінні матеріального забезпечення.

Сучасні студенти у своїх анкетах виносять запитання щодо матеріального забезпечення на перший план. Планування дітей у своїх існуючих чи майбутніх сім'ях ставлять у залежність від матеріального забезпечення. Дійсно покоління від покоління відрізняється ціннісними орієнтаціями та настановами. А ще, вимоги часу виховують нове, дещо замкнене буття. Кожна група прагне самостійності, починаючи від маленького колективу, сім'ї і закінчуючи більш великими угрупованнями. Але тут є суттєва відмінність «*наших*» мешканців від «*їхніх*» (західноєвропейських). Свідомість «*наших*» мешканців, у першу чергу спрямована на задоволення своїх матеріальних благ, а «*їхніх*» – на якість цих благ. Як стверджує американський політолог і соціолог Р. Інглехарт, у суспільній свідомості населення розвинених західних країн відбуваються повільні (але незворотні) зсуви в системі цінностей від пріоритетів, які віддані традиції, повазі до влади і матеріальному добробуту в бік цінностей незалежності й емансипації особистості, особистого задоволення, самоствердження. Це відбувається завдяки певній привабливості, престижу, авторитету конкретних особистісних взірців культурного споживання [9, с. 16–17]. На думку вченого, у суспільстві змінюються ціннісні пріоритети, відбувається перехід від пріоритету цінностей «*матеріалізму*» до пріоритету цінностей «*постматеріалізму*». Під

цінностями «матеріалізму» він має на увазі преференції стосовно фізичної і психологічної безпеки та добробуту, а під цінностями «постматеріалізму» – вияскравлення незалежності до групи, самовияву та якості життя. Якщо ж із цієї позиції подивитись на сучасне життя пересічного громадянина нашої держави, то можна побачити, що у переважаючій більшості, саме зараз спільнота підійшла до «матеріалістичного» циклу, хоча повністю відкидати «постматеріалістичний» не можна, бо вже молодь віддає перевагу не тільки матеріальному забезпеченню, але й якості життя. Саме у молоді настав період радикальної зміни цінностей та настанов. Це викликано процесами глобалізації, і перш за все, – культурної. Відбувається, так би мовити, поява нової «глобалізаційної соціалізації», яка поєднує «свої» взірці культурного споживання з «їхніми». Як показують дані дослідження, сьогодні створюється нова когорта населення, яка досить в короткий проміжок часу змінилася і змінила свої ціннісні пріоритети. Вона «відірвалася» від ціннісних орієнтацій та настанов своїх батьків, але ще не «примкнула» до «постматеріалістських», і знаходиться десь у «дорозі». Тут буде доречно використати результати аксіомоніторингу, проведеного фірмою «Соціс» спільно з відділом соціології культури та масової комунікації Інституту соціології НАН України у 1994, 1997 і 2000 рр., результати якого дали підстави для висновків щодо найпоширеніших типів серед громадян сучасного українського суспільства. Адже, під впливом соціетальних умов населення України стає дедалі матеріалістичнішим у своїх засадових соціальних установах. Це протилежне тим культурним зсувам, які відбуваються у західних суспільствах [10, с. 188–189]. Кількість громадян, зорієнтованих суто матеріалістично, збільшилася з 92% у 1994 р. до 95% – 2000 р. (Розподіл відповідних ціннісних типів у 1994–2000 рр. серед населення України див. у табл. 1).

Таблиця 1

Зростання матеріалістичних установок (%)

Ціннісні типи	1994	1997	2000
Чистий матеріалістичний	79	68	76
Змішаний матеріалістичний	24	13	19
Змішаний постматеріалістичний	6	7	4
Чистий постматеріалістичний	1	1	1

Як свідчать дані табл. 1, для населення України першочерговою проблемою є проблема елементарного виживання.

Якщо дані наведених вище досліджень порівняти із сьогоденням, то побачимо, що ця цифра значно зростає. Отримані дані дозволяють констатувати, що сьогодні з різних причин (гібридна війна, вимушені переселення населення, спроби ідентифікуватися тощо) для більшості населення міста більш-менш чітко виражена орієнтація на матеріалістичні цінності, тобто на умови і можливості елементарного виживання. Опитування в Маріуполі це підтверджують. У цьому плані населення Донецька та Приазов'я суттєво відрізняються від населення країн Західної Європи та США, в аксіологічній свідомості яких орієнтація на матеріалістичні цінності зустрічаються набагато рідше. У той же час, при порівнянні аксіологічних характеристик мешканців Донецької області з аналогічними показниками населення України в цілому [10, с. 189], ціннісна свідомість перших виглядає більш креативною, оскільки в ній спостерігається менш виражена орієнтація на цінності постматеріалістичні.

Слід відзначити й те, що емоційно-оцінювальні ставлення носіїв постматеріалістичних орієнтацій до системи соціальних умов, яка склалася і до свого

місця в них, характеризувалась більш високими позитивними оцінками, ніж у носіїв матеріалістичних орієнтацій. Як показують результати дослідження, у чистих постматеріалістів рівень соціального самопочуття дещо вищий, ніж у чистих матеріалістів. Ці відмінності у рівні соціального самопочуття визначались в основному, за рахунок того, що постматеріалісти в цілому демонстрували більш високі оцінки заможності у таких сферах соціального життя як професійно-трудова, рекреаційно-культурна і особистісна (табл. 2). У той же час, в них чітко проглядається і більш критичне ставлення до деяких органів влади і суспільних інститутів. За результатами дослідження Центру Разумкова на 2019 рік найчастіше громадяни України висловлюють довіру волонтерським організаціям (їм довіряють 68% опитаних), Церкві (61%), Збройним Силам України (61%), Державній службі з надзвичайних ситуацій (57%), добровольчим батальйонам (56%). До інституцій, яким довіра висловлюється частіше, ніж недовіра, відносяться також Державна прикордонна служба (їй довіряють 52% опитаних, не довіряють — 33%), Національна гвардія України (відповідно 49% і 35%), ЗМК України (відповідно 47% і 41%), громадські організації (відповідно 46% і 39%).

Недовіра найчастіше висловлюється Верховній Раді України (82% їй не довіряють), державному апарату (чиновникам) (81%), ЗМІ Росії (79%), політичним партіям (76%), судовій системі (75%), Уряду України (74%), комерційним банкам (72%), Прокуратурі (71%), Президенту України (69%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (69%), Національному антикорупційному бюро України (НАБУ) (68%), Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) (68%), Верховному Суду (67%), місцевим судам (67%), Антикорупційному суду (66%), Конституційному Суду (65%), Національному банку України (63%) [11].

Проаналізуємо відмінності індексів заможності в окремих сферах соціального життя мешканців Донецького регіону (див. табл. 2).

Таблиця 2

Відмінності індексів заможності в окремих сферах соціального життя у дончан з різними ціннісними орієнтаціями

Сфери соціального життя	Постматеріалістичні типи			Матеріалістичні типи			Рівень значущості відмінностей середніх
	Людина	Середній бал за шкалою 1-3 бала	Стандартне відхилення	Людина	Середній бал за шкалою 1-3 бала	Стандартне відхилення	
Професійно-трудова	82	2,09	0,56	491	1,96	0,55	0,047
Рекреаційно-культурна	82	1,76	0,55	491	1,59	0,49	0,007
Особистісні якості	82	2,18	0,63	491	2,01	0,59	0,014

Щоб деталізувати специфіку окремих типів ціннісних орієнтацій дончан, у даному дослідженні вони розглядаються через призму розгорнутої батареї цінностей. Попередньо слід відзначити, що в системі аксіологічних преференцій населення Донецька в цілому домінують вітальні цінності, характерні для кризового і нестабільного суспільства: міцне фізичне і психічне здоров'я (середній бал за шкалою 0-6 балів – 4,91), благополуччя дітей (4,89), міцна сім'я (4,82), матеріальна забезпеченість (4,73) і загальний хороший стан в країні (4,60). Периферія цієї системи

утворена такими демократичними цінностями, як можливість критики владних структур (3,48), політичний суверенітет республіки (3,39), прагнення до того, щоб ідеали демократії стали важливішими ніж гроші (3,34) і участь в громадсько-політичних об'єднаннях, партіях і організаціях (2,23). На периферії виявилась і можливість підприємницької ініціативи (3,46). Таким чином, виявлена за цією методикою система ціннісних орієнтацій дончан практично не відрізняється від системи ціннісних орієнтацій України в цілому.

Отже, використання цієї методики дає можливість більш детально дослідити ціннісні орієнтації в окремо взятому регіоні. Якщо отримані дані порівняти із всіма проведеними раніше дослідженнями, то побачимо, що все підтверджується і з впевненістю можна говорити, що сьогодні відбувається певна зміна ціннісних орієнтацій і настанов, а це впливає на зразки взаємодії людей у даному регіоні. Зразки взаємодії відповідають відповідним культурним епохам, які їх і породжують. Тобто, вони мають соціокультурний характер.

На думку А. Ручки [12, с. 196], кожна доба має свої домінуючі особистісні взірці, яким так чи інакше наслідують люди. Проте існують також особистісні взірці, котрі притаманні окремим соціокультурним середовищам, субкультурам, соціальним групам і верствам, а також етнонаціональним утворенням: міським, сільським, елітним, професійним, регіональним, маргінальним тощо, саме вони впливають на формування ціннісних орієнтацій та настанов спільноти. Привабливість чи престиж певних особистісних орієнтацій та настанов може згодом змінюватись під впливом різноманітних чинників: кардинальної зміни умов економічного життя, еміграції, контактів з новими людьми, подорожей і т. ін. У нашому випадку під новими людьми слід розуміти різні етнонаціональні групи, їхню постійну змінність. Звичайно, слід сюди додати й те, що у молоді ціннісні орієнтації та настанови одні, у дорослих – інші, а у людей похилого віку – ще інші. Крім цього, потрібно зважити й на те, що ціннісні орієнтації та настанови у більш похилому віці – це перегуки із своєю молодістю, – вони ніби загальмовують деякий поступальний рух, який виникає у суспільстві. Звичайно, на них впливає ціла низка інститутів виховання та освіти, і на першому місці – інститут сім'ї, де закладається фундамент для вироблення особистісних ціннісних орієнтацій та настанов. Весь процес соціалізації людини – це постійна їх зміна. Слід зазначити, що структура населення, переважання тих чи інших видів виробництва, наявність навчальних закладів різних ступенів акредитації, рельєф, густота населення, географічне оточення і т. ін. впливає на формування ціннісних орієнтацій та настанови людини. Крім цього на формування ціннісних орієнтацій людини впливають різні компоненти, такі як: політичний, економічний, правовий, релігійний, аналітичний, управлінський, мовний, етичний, технічний, географічний, історичний тощо. Вони передбачають наявність розуміння суттєвості і механізмів протікання історичних процесів, здатності аналізувати в цьому контексті подій, що відбуваються [13, с. 581 – 583, 593].

Підсумовуючи, можна сказати, що:

- ціннісні орієнтації та настанови мають свою специфіку;
- сучасні глобалізаційні процеси з одного боку, породжують риси однорідності, а з іншого, – вони не тільки не позбавляють спільноту різноманітних умов життя, що склалися в регіоні, а й призводять до артикуляції специфічних рис локально-регіональних спільностей, до зростання значення культурних відмінностей, до плюралізації культурних форм і сегментації соціальних структур, до появи нових політичних, етнічних і організаційних розмежувань;
- соціальні перетворення, які сьогодні відбуваються у світі в цілому, і в Україні

зокрема, викликають неоднозначні відносини у різних регіонах України, які залежать від етнонаціонального складу населення, їхніх ціннісних орієнтацій та настанов. Одні з них розглядають соціальні зміни як загрозу для свого соціального «виживання» у даній чіткості, інші, навпроти, вбачають у суспільних перемінах шанси укріплення своїх соціальних позицій чи набуття нового, більш високого статусу. Звідси соціальна ідентичність сама стає цінністю індивіда і спільностей, що відкриває нові можливості для розуміння і пояснення їхньої поведінки і дій. Це означає, що певні моральні, естетичні, релігійні, пізнавальні, прагматичні та інші цінності можуть виступати генералізованою основою легітимної поведінки людей і в демократичному суспільстві без урахування цього неможливо здійснювати ефективне управління. Все це пов'язане із процесом сучасної структуризації масової свідомості, яка відбувається зараз у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Клепалова Г. Ю. З історії старообрядництва в Донбасі / Г. Ю. Клепалова, І. Г. Луковенко // Історія України. Маловідомі імена, події, факти : зб. наук. ст. - 2001. - Вип. 18. - С. 286-289. ; Klepalova H. Yu. Z istorii staroobriadnytstva v Donbasi / H. Yu. Klepalova, I. H. Lukovenko // Istoriiia Ukrainy. Malovidomi imena, podii, fakty : zb. nauk. st. - 2001. - Vyp. 18. - S. 286-289.

2. Мариупольский уезд. Благочинные 1 округа // Справочная книга о Екатеринославской епархии за 1913 г. – Екатеринослав : Типогр. С. И. Барановскаго, 1914. – 488 с. ; Mariupolskiy uезд. Blagochinnnye 1 okruga // Spravochnaya kniga o Yekaterinoslavskoy eparkhii za 1913 g. – Yekaterinoslav : Tipogr. S. I. Baranovskago, 1914. – 488 s.

3. Наулко В. Формування сучасного етнічного складу населення України / В. Наулко // Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / ред. В. І. Наулко – Київ : Головна спеціалізована ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. – С.13-45. ; Naulko V. Formuvannia suchasnoho etnichnoho skladu naseleння Ukrainy / V. Naulko // Etnonatsionalni protsesy v Ukraini: istoriia ta suchasnist / red. V. I. Naulko – Kyiv : Holovna spetsializovana red. lit. movamy nats. menshyn Ukrainy, 2001. – S.13-45.

4. Калоеров С. А. Заселение Приазовья греками / С. А. Калоеров // Межэтнические культурные связи в Донбассе: история, этнография, культура : зб. наук. пр. – Донецк, 2000. – Вип. 67. – С. 14–36. ; Kaloerov S. A. Zaselenie Priazovya grekami / S. A. Kaloerov // Mezhetnicheskie kulturnye svyazi v Donbasse: istoriya, etnografiya, kultura : zb. nauk. pr. – Donetsk, 2000. – Vip. 67. – S. 14–36.

5. Культура і побут населення України : навч. посіб. / кер. авт. кол. В. І. Наулко. – Київ : Либідь, 1991. – 232 с. ; Kultura i pobut naseleння Ukrainy : navch. posib. / ker. avt. kol. V. I. Naulko. – Kyiv : Lybid, 1991. – 232 s.

6. Иванова Ю. В. Особенности формирования хозяйственного комплекса многонационального района Приазовья / Ю. В. Иванова // Культурно-бытовые процессы на юге Украины. – Москва : Наука, 1979. – С. 74–91. ; Ivanova Yu. V. Osobennosti formirovaniya khozyaystvennogo kompleksa mnogonatsionalnogo rayona Priazovya / Yu. V. Ivanova // Kulturno-bytovye protsessy na yuge Ukrainy. – Moskva : Nauka, 1979. – S. 74–91.

7. Дынгес А. А. Римско-католическая церковь в Приазовье в начале XX в. / А. А. Дынгес // Летопись Донбасса : Краеведческий сб. – Донецк, 1994. – Вып. 2. – С. 107–111. ; Dynges A. A. Rimsko-katolicheskaya tserkov v Priazove v nachale XX v. / A. A. Dynges // Letopis Donbassa : Kraevedcheskiy sb. – Donetsk, 1994. – Vyp. 2. – S. 107–111.

8. Справочная книга о Екатеринославской епархии за 1913 г. – Екатеринослав : Типогр. С. И. Барановскаго, 1914. – 488 с. ; Spravochnaya kniga o Yekaterinoslavskoy eparkhii za 1913 g. – Yekaterinoslav : Tipogr. S. I. Baranovskago, 1914. – 488 s.

9. Инглехарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности в изменяющемся обществе / Р. Инглехарт // Полис. - 1997. - № 4. - С. 6-32. ; Inglekhart R. Postmodern: menyuayushchiesya tsennosti v izmenyuayushchemsya obshchestve / R. Inglekhart // Polis. - 1997. - № 4. - S. 6-32.

10. Наумова М. «Матеріалізм» і «постматеріалізм» як типи ціннісних преференцій населення України / М. Наумова // Соціокультурні ідентичності та практики / за ред. А. Ручки. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2002. – С. 185–195. ; Naumova M. «Materializm» і «postmaterializm» yak typu tsinnisnykh preferentsii naseleennia Ukrainy / M. Naumova // Sotsiokulturni identychnosti ta praktyky / za red. A. Ruchky. – Kyiv : In-t sotsiologhii NAN Ukrainy, 2002. – S. 185–195.

11. Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України [Електронний ресурс] // Разумков Центр. – 2019. – 27 березня. - Режим доступу : <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy-2> ; Riven doviry do suspilnykh instytutiv ta elektoralni orientatsii hromadian Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Razumkov Tsentr. – 2019. – 27 bereznia. - Rezhym dostupu : <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy-2>

12. Ручка А. Динаміка ціннісних відданостей населення України: 1991–2000 роки / А. Ручка // Соціокультурні ідентичності та практики / за ред. А. Ручки. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2002. – С. 181–185. ; Ruchka A. Dynamika tsinnisnykh viddanostei naseleennia Ukrainy: 1991–2000 roky / A. Ruchka // Sotsiokulturni identychnosti ta praktyky / za red. A. Ruchky. – Kyiv : In-t sotsiologhii NAN Ukrainy, 2002. – S. 181–185.

13. Слющинський Б. В. Інформаційна культура : загальний курс : підруч. / Б. В. Слющинський. – Маріуполь : ТОВ «ППНС», 2016. – 646 с. ; Sliushchynskiy B. V. Informatsiina kultura : zahalny kurs : pidruch. / B. V. Sliushchynskiy. – Mariupol : TOV «PPNS», 2016. – 646 s.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2019

B. Sliushchinskyi

MORALITY AND RELIGION AS THE FACTORS OF THE IMPACT ON THE STRUCTURIZATION OF THE MASS-AWARENESS OF THE POPULATION OF THE MODERN AZOV REGION

The article examines the influences of ethno cultures and ethno-denominations of the region on the formation of values and attitudes of the population of the modern Ukrainian Azov. Already from the XIII century, this region has become quite active. In the southwest of Mariupol county, Bulgarian villages appeared near the Greek villages. In the Azov region settled Georgians who spoke Tatar. Compact settlements were owned by Albanians, dispersed in the region were Czechs, Byelorussians, Gypsies, Poles, and later by Germans. Among the foreign colonists were Jews. All of them had their own religions, languages and traditions, which could not but affect the structuring of the mass consciousness of the modern population.

Morality and religion are interrelated, because the level of morality depends on the person's religious beliefs and values, from his or her parents, the social environment, the

country's image, geographical location, the influence of neighboring countries and many other factors. These factors not only shape a person, but also influence his or her worldview and the outlook of his or her environment, which cannot but affect the structuring of the mass consciousness of any community, and therefore the population of the modern Azov.

Modernity always begins with the past, as they say, "... you want to know yourself - try to find your beginning." Therefore, let us try to consider historically the factors that influenced the modern Ukrainian Azov.

Therefore, the purpose of the article is to determine the factors that influenced the structuring of the mass consciousness of the population of a given region, since it is present and future depends on the structuring of the mass consciousness of the population.

So, let's try to investigate the factors that influenced the formation of values and attitudes of the population of the modern Ukrainian Azov. For this:

1. to examine the ethno-national and ethno-confessional composition of the population of the Ukrainian Azov region in historical aspect;

2. identify patterns of interaction of people of different nationalities and religions in the modern Ukrainian Azov region, which influence the formation of values and attitudes of the population of the region.

It should be noted that this problem was investigated by many well-known scientists, both foreign and domestic. Among them are M. Aragioni, D. Bagalei, Y. Habermas, A. Gedio, A. Dinges, Y. Ivanova, R. Inglehart, G. Klepalova, V. Naumko, M. Naumova, I. Ponomareva, A. Ruchka, J. Shashkevich and others. They studied both the history of the settlement of the region and the specifics of the formation of ethno-national and ethno-denominational relations, proving that the region forms a rather complex socio-cultural space, which reflects on everything from the existence of social relations to professional orientation, from valuable cultural and cultural orientations.

Exploring the history of the region, it should be noted that from the eighteenth century. This region began to become quite active. Mass resettlement was the beginning of the elimination of domestic isolation of certain ethnic groups (linguistic, psychological, denominational and socio-economic), which accelerated the processes of intercultural exchange, influenced the changes in value orientations and attitudes. These processes were further exacerbated in the Soviet era when, as a result of the so-called orgnabors, representatives of different peoples, primarily Russians, moved into the industrial centers of the industrial Azov region. This can be considered the beginning of the period of assimilation and hybridization.

In addition, the formation of human values are influenced by various components, such as: political, economic, legal, religious, analytical, managerial, linguistic, ethical, technical, geographical, historical, etc. They imply an understanding of the materiality and mechanisms of historical processes, the ability to analyze events in this context. All this is connected with the process of modern structuring of the mass consciousness, which is happening now in the society.

Key words: *value orientations, ethno culture, ethno confession, national cultures, structuring of mass consciousness.*